

Stav a perspektivy výzkumu dějin polské národnostní menšiny v ČR (ČR)

Mečislav Borák, Slezský ústav SZM Opava

In: *Polacy na Zaolziu (Poláci na Těšínsku) 1920-2000*. Red. J. Szymeczek. Czeski Cieszyn, Kongres Polaków w Republice Czeskiej 2002, s. 31-48.

Bádání nad historií polské menšiny v České či bývalé Československé republice nelze omezit jen na samotný vývoj společenství Poláků, které se stalo menšinou až po arbitrážním rozdělení Těšínska v roce 1920. Nutně se zde prolíná několik dalších rovin - předchozí složitý vývoj národního vědomí obyvatel tohoto území v soupeření vlivů nejen polských, ale i českých a německých, dějiny Těšínska, v jehož kulisách se vývoj menšiny odehrával, a dějiny česko(československo)-polských vztahů, jež tento vývoj mnohdy značně ovlivňovaly.

V příspěvku se proto objeví i některé souvislosti s těmito vedlejšími rovinami tématu. Podobně je příspěvek zaměřen především na výsledky výzkumu, jichž dosáhla česká historiografie, i když připomene i zásadní výsledky historiografie polské, jejíž zájem o sledovanou problematiku je (a v minulosti také byl) ve srovnání s českou historiografií mnohem intenzivnější. Historický pohled zčásti doplní informace o výsledcích některých výzkumů sociologických.

Dějiny polské menšiny se zabývalo již několik prací syntetického charakteru, avšak v průběhu let většinou zastaraly a ztratily na významu. Nejkomplexnější přehled, dovedený až k roku 1995, podala souborná práce kolektivu polských autorů vedeného Karolem Danielem Kadłubcem.¹ Šlo o projekt řešený v Ústavu pro výzkum polského etnika v ČR na Filozofické fakultě Ostravské univerzity s účastí dalších znalců problematiky z českého Těšínska i z univerzit v Polsku, který navazoval na mnohostranné a poměrně početné dílčí studie, jež se k této problematice nashromáždily v předchozích desetiletích. Kromě vývoje historického zachycoval i vývoj demografický, společenský, politický, ekonomický, náboženský, etnografický, školský a v širokém rozsahu zvláště vývoj kulturní. Práce shromáždila množství faktografických údajů a stala se mezníkem v dosavadním bádání. Jejím nedostatkem, alespoň podle mého názoru, je jistá uzavřenost, přílišná zahleděnost do sebe, bez výraznější reflexe

¹ Kadłubiec, K. D. a kol: *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava 1997. Recenze viz Slezský sborník, 96, 1998, s. 309-312 (Hernová, Š.).

mnohovrstevnatého prostředí Těšínska, v němž polská menšina žije. Většina autorů totiž zvýraznila jen polské prameny a literaturu, převážně místní, a do značné míry opomenula skutečnost, že o Polácích na Zaolzí psali též Češi nebo Němci. Jen zcela okrajově je v práci zahrnuta problematika Poláků žijících jinde než na Zaolzí, ač dnes již tvoří nezanedbatelnou součást polské národní skupiny v ČR (zvl. střediska v Praze a v Brně již mají svou historii). Autorem nástinu historického vývoje je Stanisław Zahradnik, který historii polské národní skupiny popsal též v samostatné studii publikované v *Głosu Ludu* a v popularizovaném výkladu *Korzenie Zaolzia*.²

Český protějšek takové syntézy dosud neexistuje. Je to způsobeno patrně skutečností, že pro českou veřejnost byla problematika polské menšiny, tvořící v ČSR i v ČR méně než jedno procento obyvatel republiky, vždy zcela na okraji jejího zájmu jako regionální zvláštnost, samozřejmě s výjimkou let 1918-1920, roku 1938 a několika dalších historických okamžiků, kdy spor o Těšínsko ovlivňoval vztahy obou zemí. Stručný přehled historie polské menšiny poskytují jen drobné příspěvky v několika sbornících.³ Nejucelenější je studie Dana Gawreckého, která však sleduje vývoj menšiny jen do roku 1938.⁴ Jistý přehled o vývoji menšiny lze získat z příslušných kapitol *Nástinu dějin Těšínska*, který byl jako dílo českých autorů vydán s obsáhlým dodatkem S. Zahradnika o proměnách národnostní struktury Zaolzí ve světle dobových statistik.⁵ S. Zahradnik spolu s J. Rusnokem zformulovali své výhrady vůči obsahu a koncepci *Nástinu*, takže publikace už při svém vydání obsahovala kritickou recenzi na sebe samotnou, což je v historiografické literatuře zajisté unikátním zjevem. Další kritické ohlasy v polském odborném tisku označily český *Nástin* za neúspěšný počin, který nesplnil očekávání „środowisk zaolziańskich“.⁶ S odstupem sedmi let pak někteří z autorů této zdrcující

² Zahradnik, S.: *Polska grupa narodowa w Czechosłowacji 1920-1990*. Głos Ludu, 1990; Zahradnik, S., Ryczkowski, M.: *Korzenie Zaolzia*. Warszawa-Praga-Trzyniec 1992.

³ Borák, M.: *Polská menšina v České republice*. In: Gabal, I. a kol.: *Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace*. Praha 1999, s. 120-127.; Týž: *Z historie Poláků v České republice*. In: *Češi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Opava 1997, s. 22-32.

⁴ Gawrecki, D.: *Polská menšina v Československu 1918-1938*. In: *Československo 1918-1939. Osudy demokracie ve střední Evropě*. Praha 1999, s. 620-628.

⁵ *Nástin dějin Těšínska*. Red. M. Borák a D. Gawrecki. Ostrava-Praha 1992; polský překlad *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Ostrawa-Praga 1992; svůj doplněk vydal S. Zahradnik též v samostatné publikaci a s širším komentářem pod názvem *Struktura narodowościowa Zaolzia na podstawie spisów ludności 1880-1991*. Trzyniec 1991.

⁶ Buława, E., Nowak, K., Szelong, K.: „Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego“. *Głos Ludu*, 13.2.1993, s. 3-4; Týž: *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. *Dzieje Najnowsze*, XXV, 1993, s. 97-102; Buława, E., Gojniczek, W., Nowak, K., Panic, I., Szelong, K.: *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. *Pamiętnik Cieszyński*, 1993, t. 7, s. 165-173; naopak kritickou připomínku k „dodatku“ do *Nástinu dějin Těšínska* uvedl Tomaszewski, J.: *Zarys*

kritiky prezentovali vlastní *Zarys dziejów*,⁷ patrně předobraz syntézy chystané k vydání v budoucnosti.⁸ Je ovšem otázkou, zda místo nedostatků vytýkaných českému přehledu nevznikly nedostatky jiného druhu, neboť například právě historie polské menšiny na Zaolží je zde vylíčena příliš jednostranně a schematicky. Na rozdíl od svého českého předchůdce si autoři v pramenné bázi vystačili až na pár titulů ze starších dějin výhradně s produkcí své národní historiografie, což je v polské historické literatuře o Těšínsku bohužel častým zjevem po obou stranách hranice.⁹ Novější práce o polských menšinách vydávané v Polsku zachycují Poláky na Zaolží obvykle jen v době meziválečné (např. E. Kołodziej, J. Albin, G. Pańko)¹⁰, avšak existují i studie o vývoji poválečném (např. U. Kaczmarek, Z. Jasiński, T. Siwek),¹¹ stejně jako stručné přehledy celkového vývoje (např. M. Jagiełło, P. Wróblewski).¹² Objevila se však už i polská práce o Polácích v Evropě v historickém přehledu, jež existenci Poláků na Zaolží vůbec nezaznamenala.¹³ Výtečnou pomůckou k poznání problematiky jsou slovníky osobností ze Zaolží a z Těšínska, jak je zpracovali Zenon Jasiński nebo (v prozatím třech dílech) Józef Golec a Stefania Bojda, příp. Bogdan Snoch,¹⁴ zčásti též podrobný český biografický

dziejów Śląska Cieszyńskiego, The Polish Quarterly of International Affairs (Warsaw), vol. 3, No 1 (Winter 1994).

⁷ Buława, E., Chorąży, B., Kuś, W., Nowak, K., Panic, I., Spyra, J.: *Śląsk Cieszyński. Zarys dziejów*. Cieszyn 1998.

⁸ Viz Nowak, K.: *Nad syntezą cieszyńskich dziejów*. Pamiętnik Cieszyński, T. 7, 1993, s. 159-162; (K.N.): *Nad dziejami Śląska Cieszyńskiego*. Głos Ludu, 9.2.1994.

⁹ Týká se to např. souborné práce *Okupacja hitlerowska na Śląsku Cieszyńskim*. Czeski Cieszyn 1993 (autoři J. Rusnok, S. Zahradnik, J. Kazik a O. Matuszek), již by reflexe novějších českých (ale i polských) prací určitě prospěla.

¹⁰ Kołodziej, E.: *Dzieje Polonii w zarysie 1918-1939*. Warszawa 1991; Albin, J.: *Liczba i rozmieszczenie Polaków w Czechosłowacji do 1938 r.* In: *Liczba i rozmieszczenie Polaków w świecie*. Cz. I. Pod red. W. Wrzesińskiego. Wrocław 1981; Pańko, G.: *Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej w Czechosłowacji w okresie międzywojennym*. Sobótka, 35,1980, nr 1, s. 45-49.

¹¹ Kaczmarek, U.: *Kultura zbiorowości polonijnych Europy Środkowej*. Poznań 1993; Jasiński, Z.: *Rozmieszczenie Polaków w Czechosłowacji po II wojnie światowej*. In: *Liczba i rozmieszczenie Polaków na świecie*. Pod red. W. Wrzesińskiego. Cz. 2. Wrocław 1985; Týž: *Ludność polska w Czechosłowacji*. In: *Polonia w Europie*. Red. B. Szydłowska-Ceglowa, Poznań 1992; Siwek, T.: *The Polish Minority in the Czech Republic*. In: *Ethnic Minorities and Ethnic Majority*. Red. M. Szczepański. Katowice 1997, s. 353-365.

¹² Jagiełło, M.: *Partnerstwo dla przyszłości. Szkice o polityce wschodniej i mniejszościach narodowych*. Warszawa 2000, s. 437-450; Wróblewski, P.: *Czech i Lech na Śląsku i Morawach. Pogranicze polsko-czeskie w województwach: opolskim, katowickim i bielskim*. In: *Pogranicze z Niemcami a inne pogranicza Polski*. Pod red. Zb. Kurcza. Warszawa 1999, s. 171-178.

¹³ Jagusiak, Jadwiga i Jan: *Polacy w Europie. 500 zagadek*. Warszawa 1997.

¹⁴ *Leksykon Polaków w Czechosłowacji. Zeszyt próbny*. Wstęp, wybór haseł i red. nauk. Z. Jasiński. Opole 1983; Jasiński, Z.: *Mały Leksykon Nadolziański*. Opole 1990; Golec, J., Bojda, S.: *Słownik biograficzny Ziemi Cieszyńskiej*. T. 1-3, Cieszyn 1993-1999; Snoch, B.: *Górnośląski Leksykon Biograficzny*. Katowice 1997 a 2000 (Suplement).

slovník osobností Slezska a severní Moravy.¹⁵ Lze sem přiřadit i další publikace encyklopedického charakteru, např. o činnosti PZKO.¹⁶

Pokud se týká soupisů literatury k tématu, je z polských prací jednoznačně nejobsažnější již zmíněná syntéza kolektivu autorů pod vedením K. D. Kadłubce. Tituly jsou v ní řazeny tematicky podle příslušných kapitol a nechybí ani obsáhlá bibliografie polské vydavatelské produkce na českém Těšínsku v letech 1920-1995. Zde lze připomenout též podrobné soupisy polských časopisů vydávaných na českém Těšínsku, zpracované S. Zahradnikem,¹⁷ či jeho výběrové hodnocení poválečné historiografie Zaolzí,¹⁸ stejně jako dvě práce hodnotící stav výzkumu dějin Horního Slezska a města Cieszyna.¹⁹ Z obdobných českých soupisů stojí za zmínku především komentovaná bibliografie *Slezsko v dějinách českého státu*, jež s podtitulem *Stav a úkoly výzkumu*²⁰ hodnotí výsledky dosažené ve výzkumu dějin Slezska a samozřejmě si všímá i dějin Těšínska a zčásti i vývoje polské menšiny. Pod stejným hlavním titulem²¹ vyšel po osmi letech sborník z konference o výzkumu dějin Slezska, v němž jsou též příspěvky k nejnovější historiografické produkci, včetně prací vztahujících se k historii Poláků na Těšínsku. Obě publikace anotují nejen českou, ale též polskou a zčásti i německou historiografickou produkci. Svůj význam dosud neztratil ani obsáhlý soupis literatury k dějinám česko-polských vztahů do roku 1945, který je součástí 2. svazku zásadní české syntézy *Češi a Poláci v minulosti*²² a zachycuje stav k polovině 60. let. Najdeme v něm několik desítek prací, jež se k historii polské menšiny v ČR více či méně vztahují. Novější přehled podává komentovaná bibliografie polonistických a bohemistických studií vzniklých po roce 1960, rovněž obsahující zmínky o vývoji polské menšiny.²³

¹⁵ *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Sešity 1-12. Ostrava 1993-2000.

¹⁶ *Monografia PZKO 1947-1962*. Ostrava 1962; *Leksykon PZKO*. Red. M. Radłowska-Obrusnik i O. Tobała. Czeski Cieszyn 1997.

¹⁷ Zahradnik, S.: *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach czechosłowackich w latach 1848-1938*. Opole 1989; Zahradnik, S., Branna, D.: *Tisk na Těšínsku 1848-1998. Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim 1848-1998*. Český Těšín 1998.

¹⁸ Zahradnik, S.: *Rzut oka na stan historiografii Zaolzia po roku 1945 ze szczególnym uwzględnieniem lat osiemdziesiątych*. In: *Zaolzie. Studia i materiały z dziejów społeczności polskiej w Czecho-Słowacji*. Pod red. M. Gerlicha i D. Kadłubca. Katowice 1992, s. 17-32.

¹⁹ *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Pod red. I. Panica. Cieszyn 1994; *Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna*. Pod red. I. Panica i K. Nowaka. Cieszyn 1998.

²⁰ *Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu*. Red. D. Gawrecki.. Opava 1991.

²¹ *Slezsko v dějinách českého státu*. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě. Red. M. Borák. Opava 1998.

²² *Češi a Poláci v minulosti*. Sv. 2. Praha 1967.

²³ *Česká polonistika a polská bohemistika. Polonistické studie v České republice a bohemistické studie v Polské republice v posledních třiceti letech. Historické a filologické obory. - Polskie badania bohemistyczne i czeskie badania polonistyczne w ostatnim trzydziestoleciu. Nauki historyczne i filologiczne*. Red. M. Myška a R. Gładkiewicz. Praha 1995.

Podobných soupisů k dějinám Těšínska a k česko-polským vztahům je mnohem více, a zachycují už stovky titulů, jež se nějakým způsobem vztahují k historii polské menšiny. Nelze zde samozřejmě všechny takové práce vyjmenovat, proto se omezím na charakteristiku alespoň několika vybraných okruhů v chronologickém řazení.

První okruh zahrnuje období utváření národního vědomí na Těšínsku až do rozpadu Rakouska-Uherska a týká se především prvních pokusů o zpracování dějin Těšínska, jež byly na české straně, stejně jako o něco později na straně polské, dosti značně ovlivněny německými pracemi Reginalda Kneifla, Albina Heinricha a Gottlieba Biermanna.²⁴

Nejstarší české práce o Těšínsku byly vesměs kladně přijímány i polskými historiky, což platí zvláště o Františku Slámovi a jeho *Vlasteneckém putování po Slezsku*,²⁵ méně už o jeho *Dějinách Těšínska*,²⁶ dále též o Vincenci Praskovi a jeho zpracování starších dějin Těšínska.²⁷ Po prvních polských syntézách dějin Těšínského Slezska, jakými byly např. práce W. Szukiewicze,²⁸ St. Warcholika²⁹ nebo M. Jarosze,³⁰ přišel Franciszek Popiołek se svým zásadním dílem *Dějiny rakouského Slezska*.³¹ Už před první světovou válkou však docházelo na Těšínsku ke stále zřejmějším třenicím mezi Čechy a Poláky, jak o tom svědčila např. práce Władysława Naake-Nakęského,³² písíciho pod pseudonymem Piastun, a podobná práce česká od Josefa Kudely,³³ či práce Jana Kaprase.³⁴ Na konci války se objevilo několik prací zdůvodňujících české nároky na Těšínsko,³⁵ podobně jako opačně laděné práce polské.³⁶

Období první Československé republiky lze rozdělit na několik etap. Bezprostředně po vzniku ČSR, už v roce 1919, se objevilo hned několik prací o vztazích mezi Čechy a

²⁴ Kneifel, R.: *Topographie des k. k. Antheils von Schlesien*. I-II. Theil. Brünn 1804-1806; Heinrich, A.: *Versuch über die Geschichte des Herzogtums Teschen von den ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten*. Teschen 1818; Bierman, G.: *Geschichte des Herzogtums Teschen*. Teschen 1863.

²⁵ Sláma, F.: *Vlastenecké putování po Slezsku*. Praha 1886.

²⁶ Týž: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889.

²⁷ Prasek, V.: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*. Opava 1894.

²⁸ Szukiewicz, W.: *Śląsk Cieszyński*. Lwów 1893.

²⁹ Warcholik, St.: *Śląsk Cieszyński i jego odrodzenie narodowe*. Lwów 1909.

³⁰ Jarosz, M.: *Śląsk Cieszyński*. Kraków 1909.

³¹ Popiołek, F.: *Dzieje Śląska austriackiego*. Cieszyn 1913.

³² Piastun [Naake-Nakęski, W.]: *Spór polsko-czeski na Śląsku Cieszyńskim*. Frysztat 1901; viz též Šťastný, V.: *Wacław Nakęski v Těšínském Slezsku*. Acta Universitatis Wratislaviensis, Historia XVII, 1969, s. 115-130.

³³ Kudela, J.: *Spor česko-polský ve Slezsku*. Osvěta, 39, 1909. Týž autor vydal též brožuru *O Slezsku*. Praha 1909.

³⁴ Kapras, J.: *Český úřední jazyk ve Slezsku*. Moravská Ostrava 1909.

³⁵ *Těšínsko historické a jazykové*. Uspořádal J. L. Mikoláš. Raškovice 1917; *Národ - „Slezské číslo“*, [Praha], 1, 1917, č. 35; Dvorský, V.: *K polsko-českým stykům*. *Národ*, 2, 1918, č. 18.

³⁶ Piątkowski, K.: *Stosunki narodowościowe w Księstwie Cieszyńskim*. Cieszyn 1918.

Poláky na Těšínsku, k jejich autorům patřili např. Jaroslav Bidlo,³⁷ Jan Hejret,³⁸ Jan Kapras.³⁹ Měly reprezentovat zájmy českého státu a byly proto vydávány nejen v češtině, ale též ve francouzštině a někdy i v agličtině, aby byly využitelné při jednáních se Spojenci. V Praze a Ostravě vyšly i tři sborníky s názvem *Těšínsko*, obhajující české argumenty ve sporu s Poláky.⁴⁰ Záměrně zde neuvádím mimořádně rozsáhlou produkci z období války o Těšínsko a přípravy plebiscitu, jež měla svou dobu i na polské straně. Poměrně obsáhlý soupis této literatury publikoval Jaroslav Ludvík Mikoláš,⁴¹ další lze nalézt např. v zásadní práci Jaroslava Valenty *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*.⁴² Ve 20. letech se mimořádně oblibě polských historiků těšily práce Aloise Adamuse, zvláště o dějinách školství a jazykové otázce na Těšínsku, jež bývají citovány ve většině prací o polské menšině. Poněkud stranou zájmu stojí jeho další práce, včetně *Přehledu dějin Těšínska*.⁴³ Jan Kapras vydal komentář k jazykové a národnostní otázce na Těšínsku a přehledné dějiny českého Slezska,⁴⁴ Joža Vochala stručný pokus o zhodnocení národnostní a jazykové otázky na Těšínsku z hlediska argumentů české strany,⁴⁵ Ferdinand Pelc vydal vzpomínkovou práci *O Těšínsko*.⁴⁶

Z polské produkce té doby proslula zvláště práce Józefa Londzina,⁴⁷ shrnující argumenty, jež měly prokázat polskost území Těšínska už od nejstarších dob. Knížka Andrzeje Kaczorowského *Nasi Sąsiedzi*⁴⁸ líčí vlídné přijetí, jakého se dostalo válečnému uprchlíkovi z Polska od Čechů na Plzeňsku a hlásá porozumění mezi oběma národy, ale vše nasvědčuje tomu, že se jedná o podvrh vyrobený s vědomím vedoucího první

³⁷ Bidlo, J.: *Poláci a Československá republika. Styky v minulosti a přítomnosti*. Praha 1919; vyšlo též francouzsky *Les Polonais et la Republic Tchéco-Slovaquie*. Prague 1919.

³⁸ Hejret, J.: *Čechové a Poláci na Těšínsku*. Praha 1918. Vyšlo též anglicky *Czech and Poles in Těšín Silesia*. Prague 1919, a francouzsky *Les Tchèques et les Polonais dans le pays de Těšín*. Prague 1919; Týž: *Těšínsko*. Praha 1919.

³⁹ Kapras, J.: *Těšínsko součástí českého státu*. Praha 1919. Vyšlo též anglicky *Těšín Silesia, an integrant part of the Czech State*. Prague 1919.

⁴⁰ *Těšínsko*. Praha [nakl. E. Šolc] 1919; *Těšínsko*. Praha [nakl. J. Otto] 1919; *Těšínsko*. Ostrava 1920.

⁴¹ Mikoláš, J. L.: *Těšínské plebiscitní tisky a literatura*. Věstník Matice Opavské, 35, 1930, č. 21, s. 3-15.

⁴² Valenta, J.: *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*. Opava 1961.

⁴³ Adamus, A.: *Jazyková otázka ve školství na Těšínsku*. Moravská Ostrava 1930; Týž: *Dějiny školství na Těšínsku*. Moravská Ostrava 1921; týž: *Přehled dějin Těšínska*. Opava 1925; Týž: *Vývoj národního vědomí na Těšínsku*. In: *Těšínsko*. Praha [nakl. E. Šolc] 1919.

⁴⁴ Kapras, J.: *Jazyková a národnostní otázka na Těšínsku v historickém vývoji*. Orlová [po 1921]; Týž: *Z dějin českého Slezska*. Opava 1922.

⁴⁵ Vochala, J.: *Vývoj národnostní a jazykové otázky na Těšínsku. Z dějin popoštřování a poněmčování Těšínska*. Frýdek 1921-1924.

⁴⁶ Pelc, F. *O Těšínsko. Vzpomínky a úvahy*. Slezská Ostrava 1928.

⁴⁷ Londzin, J.: *Polskość Śląska Cieszyńskiego*. Cieszyn 1924. Podstatně doplněné a upravené vydání Londzinovy práce *Polskość Księstwa Cieszyńskiego*. Cieszyn 1919.

⁴⁸ Kaczorowski, A.: *Nasi Sąsiedzi. I. Czechosłowacy*. [Warszawa 1920].

československé diplomatické mise ve Varšavě Vl. Radimského.⁴⁹ V Londžinových stopách šel Wiesław Wojnar, jehož *Dowody polskości Śląska Cieszyńskiego*,⁵⁰ psané ve výrazně polemickém duchu, rozšířily argumentační základnu o statistiky ze sčítání lidu a podrobily kritice i novější protiargumenty české strany. Pod pseudonymem Wojnar se skrýval úředník polského konzulátu v Moravské Ostravě Rudolf Kobiela,⁵¹ který byl rovněž autorem další polemické brožury *Prawda o Cierlicku*.⁵² Podstatně uměřenější byla práce Franciszka Kulisiewicze *Polacy w Czechosłowacji*,⁵³ vydaná zhruba ve stejné době, jež dodnes patří spolu s Kobielovou prací k základní výbavě polských historiků píšících o polské menšině v ČSR. Z dalších prací lze připomenout třeba ve Fryštátě vydanou práci J. Kurnatowského o českém separatismu,⁵⁴ přehled vývoje na Těšínsku od P. Konieczného⁵⁵ nebo dvě knížky F. Koneczného o historických právech na Těšínsko a o poválečném vývoji Těšínska.⁵⁶

Zostření vztahů mezi ČSR a Polskem v polovině 30.let zdůraznilo úlohu polské menšiny, což vyvolalo zvýšenou knižní produkci na obou stranách sporu. Ve Varšavě bylo v r. 1934 vydáno memorandum polských politických stran v Československu,⁵⁷ v Praze pak komentář k pozadí vzniklého polsko-československého sporu vydaný v polštině.⁵⁸ O rok později vyšla ve Varšavě již poněkud obsáhlejší práce *Polacy w Czechosłowacji w świetle faktów i liczb*,⁵⁹ vydaná také v nekvalitním českém překladu.⁶⁰ Okamžitou odezvou z české strany byla práce Josefa Chmelaře a kol. *Polská menšina*

⁴⁹ T. Zahradníček: *Jak vyhrát cizí válku. Češi, Poláci a Ukrajinci 1914-1948*. Praha 2000, s. 212-213. Autor cituje vzpomínku Vl. Radimského na pobyt ve Varšavě (uloženou v Památníku národního písemnictví v Praze), v níž se potvrzuje autentičnost pisatele včetně interpelací Sejmu proti „zrádnému krajanovi“. Zároveň však dodává, že diplomatická korespondence uložená v archivu Ministerstva zahraničí v Praze naznačuje, že práce „vznikla na čs. zastupitelství a byla stylizována tak, jako by ji psal rodilý Polák“.

⁵⁰ Wojnar, W.: *Dowody polskości Śląska Cieszyńskiego*. Czeski Cieszyn 1930; původně vydáno jako cyklus fejetonů a článků v listě Prawo Ludu, [Czeski Cieszyn] 1929-1930.

⁵¹ Archiwum Akt Nowych Warszawa, MSZ - P III, 353 C, w. 71, t. 4, s. 33-34. Dopis konzula J. Bocianského MSZ ve Varšavě ze 31. 1. 1936 s žádostí o honorář pro R. Kobiela za sepsání brožur *Dowody polskości Śląska Cieszyńskiego* a *Prawda o Cierlicku*, a o refundování prostředků vynaložených na zakoupení asi 2 tisíc výtisků poslední brožury za účelem „širší kolportáže.“

⁵² Wojnar, W.: *Prawda o Cierlicku*. Czeski Cieszyn 1934.

⁵³ Kulisiewicz, F.: *Polacy w Czechosłowacji. Zarys informacyjny*. B.m.v. [Frysztat]1929.

⁵⁴ Kurnatowski, J.: *Czechosłowacja i Czechosłowacy. Czeski separatyzm*. Frysztat 1926.

⁵⁵ Konieczny, P.: *Śląsk Cieszyński*. Poznań 1924.

⁵⁶ Koneczny, F.: *Czeskie a polskie prawa historyczne do Cieszyńskiego*. Warszawa 1919, 2. vyd. Cieszyn 1920; Týž: *Śląsk Cieszyński pod władzą czeską*. Poznań 1924.

⁵⁷ *Sytuacja ludności polskiej w Czechosłowacji. Memoriał polskich stronnictw politycznych w Czechosłowacji*. [Warszawa] 1934.

⁵⁸ *Spór polsko-czechosłowacki w zwierciadle trzech deklaracji prasowych i rzeczywistości*. Praga 1934.

⁵⁹ *Polacy w Czechosłowacji w świetle faktów i liczb*. Memoriał Komisji studiów nad stosunkami polsko-czeskimi przy Polskim Instytucie Współpracy z Zagranicą. Warszawa 1935.

⁶⁰ *Poláci v Československu v světle statistik a faktů*. Memorandum komise pro studium česko-polských poměrů při Polském ústavu pro spolupráci se zahraničím. Varšava 1935.

v Československu, vydaná vzápětí též polsky a francouzsky.⁶¹ Z dalších českých prací té doby, zaměřených k aktuálním problémům československo-polských vztahů na Těšínsku, lze jmenovat např. publikace Evarista Piťhy,⁶² Antonína Hoříňka,⁶³ Fridolína Šlachty,⁶⁴ Jaroslava Zahradníka,⁶⁵ Evžena Sonntaga,⁶⁶ brožuru Jana Kaprase o těšínské otázce.⁶⁷ V Polsku se v dalších letech objevilo několik prací o česko-polských vztazích od Wł. Studnického,⁶⁸ I. Hanuse,⁶⁹ S. Kasprzaka,⁷⁰ K. Badera⁷¹ a W. Łypaczewicze,⁷² jehož knihu vydal varšavský Ústav pro spolupráci se zahraničím též v němčině. Stále častěji vycházely práce dokládající polský charakter Těšínska a útlak polské menšiny v Československu, jakými byly např. publikace K. L. Konińskiego,⁷³ W. Sworakowského⁷⁴ či obsáhlá kniha F. Hulky-Laskowského,⁷⁵ napsaná na objednávku varšavského ministerstva zahraničních věcí.⁷⁶ Začaly se však objevovat i zcela nepřátelské pamflety, jako např. práce T. Janowicze *Czesi*.⁷⁷ Také pod tímto pseudonymem se skrýval polský diplomat - zástupce ostravských konzulů Malhomma, Bociaňského a Hladkého T. Stapiński, který po prozrazení autorství musel na jaře 1936 Ostravu opustit.⁷⁸ K publikacím podobného druhu patřila též díla W. Filochowského,⁷⁹ W. Przyłuského⁸⁰ nebo K. Niepokoyczyckého *Słowacy i Czesi*,⁸¹ která byla československou policií

⁶¹ *Polská menšina v Československu*. Zpracoval J. Chmelař, členy autorského kolektivu byli J. Auerhan, A. Boháč, S. Brandejs, V. Fiala, J. Hejret ml., R. Stránský. Praha 1935. Francouzský překlad *La minorité polonaise en Tchécoslovaquie*. Prague 1935.

⁶² Piťha, E.: *Jazykový a národnostní spor v těrlické farnosti v letech 1862-1864*. Místek 1934.

⁶³ Hořínek, A.: *Mezi námi a Poláky*. Karviná 1934.

⁶⁴ Šlachta, F.: *Těšínsko na mezinárodním fóru*. Karviná 1932.

⁶⁵ Zahradník, J.: *Kdo tvořil tzv. vlasteneckou legendu na Těšínsku?* Moravská Ostrava 1933.

⁶⁶ Sonntag, E.: *Braňte Těšínsko. 15 let čsl. Těšínska. Hrst vzpomínek z nedávné historie a aktuality dneška*. Moravská Ostrava 1935.

⁶⁷ Kapras, J.: *O české Těšínsko. Podstata a metody otázky těšínské*. Praha 1936.

⁶⁸ Studnicki, Wł.: *Kwestia Czechosłowacji i racja stanu Polski*. Warszawa 1935.

⁶⁹ Hanus, I.: *Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków*. Poznań 1936.

⁷⁰ Kasprzak, S.: *Stosunek Czech do Polski (1914-1921)*. Warszawa 1936.

⁷¹ Bader, K.: *Stosunki czesko-polskie*. Warszawa 1938.

⁷² Łypaczewicz, W.: *Stosunki polsko-czeskie*. II. wyd. Warszawa 1936. Německý překlad *Polnisch-tschechische Beziehungen*. Warszawa 1936.

⁷³ Koniński, K. L.: *Kartki z dziejów polskości Śląska Cieszyńskiego*. Przegląd Współczesny, 1936 (kwiecień).

⁷⁴ Sworakowski, W.: *Polacy na Śląsku nad Olzą*. Warszawa 1937.

⁷⁵ Hulka-Laskowski, F.: *Śląsk za Olzą*. Katowice 1938.

⁷⁶ Stalo se tak na žádost šéfa osobního oddělení, šéfa konzulární sekce MSZ a šéfa osobního úřadu prezidia Rady ministrů W. T. Drymmera poté, co bylo přerušeno jednání se spisovatelem Melchiorem Wańkowiczem, který za napsání knížky o Zaolží žádal nepřiměřeně vysoký honorář. Blíže viz Drymmer, W. T.: *W służbie Polsce*. Warszawa 1998, s. 167.

⁷⁷ Janowicz, T.: *Czesi. Studium historyczno-polityczne*. Kraków 1936.

⁷⁸ Blíže viz Gawrecki, D.: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938*. Studie o Těšínsku, 15, Český Těšín 1999, s. 303.

⁷⁹ Filochowski, W.: *Cierpkie pobratymstwo. Książka o Czechosłowacji*. Warszawa 1938.

⁸⁰ Przyłuski, W.: *Podstępny i zdrady czeskie*. Warszawa 1938.

⁸¹ Niepokoyczycki, K.: *Słowacy i Czesi. Zarys stosunków*. Warszawa 1937.

zabavována.⁸² V roce 1938 vyšla ve Varšavě úřední publikace *Polacy w Czechosłowacji*, v Katovicích vyšla reminiscence F. Szymiczka na boje o Těšínsko a přehled polského školství na Zaolzí od E. Noszczyńského,⁸³ ve Lvově přehled o dějinách Těšínska od J. Bieniasze.⁸⁴ Na tuto záplavu polské literatury odpovídala česká produkce jen poměrně slabým hlasem. Kromě jednoho z mála oficiálních počínů - brožury *Národnostní otázka v Československu*,⁸⁵ vydané v r. 1938 též anglicky a francouzsky, se jakýmsi pokusem o smír stala práce polonofila F. Kahánka *Beneš kontra Beck*⁸⁶ nebo *Ročenka o československo-polské spolupráci na rok 1938*,⁸⁷ v Ostravě vyšla práce O. Weisla o vztazích mezi Čechy a Poláky na Těšínsku,⁸⁸ v Bratislavě pak práce J. Ciekeru o krizi československo-polské spolupráce.⁸⁹ Po zaboru Těšínska přibýlo několik dalších polských publikací, jako oslavná dokumentární a vzpomínková práce *Zaolzie jest nasze*,⁹⁰ nebo K. Bryńského *Śląsk za Olzą*.⁹¹

Za druhé světové války se česko-polské spory o Těšínsko odehrávaly mezi emigračními vládami v Londýně a opět se argumentovalo postavením polské menšiny. Polský pohled na řešení těšínského problému představovala např. práce Bogusława Kożusznika⁹² nebo anonymní práce *Sprawa Zaolzia*.⁹³ Český pohled zformuloval tenkrát v Londýně František Uhlíř v práci *Těšínské Slezsko*,⁹⁴ jež vyšla knižně až po válce po jeho návratu do vlasti. Je ostatně zajímavé, že první Uhlířova práce o česko-polských vztazích na Těšínsku byla zveřejněna už v roce 1936.⁹⁵

Hned po válce došlo k vydání přehledu národnostního vývoje ve Slezsku od Leopolda Peřicha,⁹⁶ práce Fridolína Šlachty o dělení Těšínska⁹⁷ a sborníku příspěvků *Slezsko, český stát a česká kultura*.⁹⁸ K těmto pracím lze přiřadit i několik dalších, ovlivněných dobou

⁸² Zemský archiv Opava, fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava, karton 438, i. č. 6/280.

⁸³ Szymiczek, F.: *Walka o Śląsk Cieszyński w latach 1914-1920*. Katowice 1938; Noszczyński, E.: *Obraz szkolnictwa na Śląsku Zaolziańskim*. Katowice 1938.

⁸⁴ Bieniasz, J.: *Śląsk Cieszyński*. Lwów 1938.

⁸⁵ *Národnostní otázka v Československu*. Praha 1938; anglický překlad *The nationality Question in Czechoslovakia*. Prague 1938; francouzský překlad *La question des nationalités en Tchécoslovaquie*. Prague 1938.

⁸⁶ Kahánek, F.: *Beneš contra Beck. Reportáže a dokumenty*. Praha 1939.

⁸⁷ *Ročenka o československo-polské spolupráci 1938*. Praha 1938.

⁸⁸ Weisl, O.: *Češi a Poláci před Těšínem*. Ostrava 1938.

⁸⁹ Cieker, J.: *Polámané mosty. K otázce československo-polské spolupráce*. Bratislava 1938.

⁹⁰ *Zaolzie jest nasze. Prawda o Śląsku Zaolziańskim*. Cieszyn Zachodni 1938.

⁹¹ Bryński, K.: *Śląsk nad Olzą*. Lwów 1939.

⁹² Kożusznik, B.: *The problem of Cieszyn Silesia. Facts and Documents*. London 1943.

⁹³ *Sprawa Zaolzia*. Evanston 1943.

⁹⁴ Uhlíř, F.: *Těšínské Slezsko*. S předmluvou H. Ripky. Moravská Ostrava - Praha 1946.

⁹⁵ Uhlíř, F.: *Polský problém na Těšínsku*. Slezský sborník, 41, 1936, s. 6-17.

⁹⁶ Peřich, L.: *Slezsko. Přehled národnostního vývoje*. Praha 1945.

⁹⁷ Šlachta, F.: *Těšínsko, jeho první a druhé dělení*. Karviná 1946.

⁹⁸ *Slezsko, český stát a česká kultura*. Opava 1946.

představou o oprávněnosti českých nároků na širší území Slezska (Joža Vochala, Adolf Emil Vašek aj.).⁹⁹ Podobně zaměřené publikace vycházely v té době i v Polsku.¹⁰⁰ Po několika poválečných letech, poznamenaných neklidem a nejasnostmi ohledně začlenění území Těšínska a postavení polské menšiny, nastalo v Polsku i v Československu dlouhé, přes čtyři desítky let trvající období totalitního komunistického režimu pod dozorem Moskvy. Zásadně a dlouhodobě to ovlivnilo i kritéria a možnosti historického výzkumu národnostních menšin, který se začal řídit potřebami vládnoucí politické ideologie, ostře odmítající jakákoli jiná hlediska. Některé práce historiků jsou tedy značně poplatné době svého vzniku, avšak i tehdy vznikla řada prací, jež i přes svůj dobový ideologický nátěr významně obohatily faktografickou základnu dosavadních výzkumů. Český výzkum dějin Slezska, jehož stav a perspektivy zhodnotil J. Macůrek,¹⁰¹ si všímal stále častěji i národnostní problematiky Těšínska. Stav českého výzkumu zachytil také sborník *K otázkám dějin Slezska*,¹⁰² který byl českou odezvou na chystanou syntézu polských dějin Slezska. V té době už mezi českými historiky nastupovala poválečná generace průkopníků výzkumu česko-polských vztahů ve Slezsku a na Těšínsku, mezi nimiž byly osobnosti, jejichž dílo zde bohužel můžeme připomenout jen zcela zkratkovitě, výběrem některých charakteristických titulů, přičemž čtenáře odkazujeme na uvedené bibliografické soupisy. Byli to např. Milan Kudělka,¹⁰³ Andělín Grobelný,¹⁰⁴ Jaroslav

⁹⁹ Vochala, J.: *Pro nové české Slezsko. Jak si ilegální pracovníci domácího slezského odboje představovali nové, samosprávné Slezsko v novém Československu*. Ostrava 1945; Týž: *Slezsko jako země česká. Národopisný základ dějin českého Slezska*. Ostrava 1947; Vašek, A. E.: *K našim nárokům na horní Slezsko*. Brno 1947; *Slezsko a hranice ČSR. Projevy poslanců Národního shromáždění Dr Ivo Ducháčka a Dr Jana Stránského v Národním shromáždění dne 12. XII. 1946*. Praha 1947.

¹⁰⁰ Např. Hierowski, Z.: *O Śląsk za Olzq*. Katowice b.r.w.

¹⁰¹ Macůrek, J.: *Stav a úkoly českého bádání o minulosti Slezska*. Slezský sborník, 48, 1950, s. 145-171; Týž: *Czesi a Polacy w przeszłości. Stan badań po r. 1945 i postulaty na przyszłość*. Kwartalnik Historyczny, 67, 1960, s. 328-348; podobně též autor zhodnotil už před válkou stav výzkumu čs.-polských vztahů - viz Macůrek, J.: *Rozwój czeskich badań w zakresie stosunków polsko-czechosłowackich*. Lwów 1928.

¹⁰² *K otázkám dějin Slezska*. Ostrava 1956.

¹⁰³ Kudělka, M.: *Češi a Poláci na Těšínsku v době národního obrození*. Ostrava-Opava 1957.

¹⁰⁴ Grobelný, A.: *Češi a Poláci ve Slezsku v letech 1848-1867*. Ostrava 1958; Týž: *Z česko-polských vztahů koncem 18. a počátkem 19. století*. Ostrava 1964; Týž: *K některým etapám národního hnutí ve Slezsku a na Ostravsku v letech 1848-1918*. Slezský sborník, 63, 1965, s. 452-470; Týž: *Národnostní politika nacistů a český průmysl 1938-1945. Se zvláštním zřetelem k Moravě a Slezsku*. Ostrava 1989; kompletní bibliografie viz Bajger, L.: *Publikace a články Andělína Grobelného z let 1948-1992*. Slezský sborník, 90, 1992, s. 254-262.

Valenta,¹⁰⁵ Václav Žáček,¹⁰⁶ Josef Kolejka,¹⁰⁷ Blanka Pitronová,¹⁰⁸ Ladislav Pallas,¹⁰⁹ Milan Myška,¹¹⁰ Otakar Káňa,¹¹¹ Vilém Plaček,¹¹² Jan Steiner¹¹³ aj.¹¹⁴ Nejvýznamnějším edičním dílem té doby byla již zmíněná obsáhlá práce *Češi a Poláci v minulosti*,¹¹⁵ ale vzniklo též několik menších sborníků.¹¹⁶ Někteří ze jmenovaných historiků (zvláště J. Valenta a M. Myška) byli totalitním režimem v 70. a 80. letech politicky perzekvováni, což narušilo jejich vědeckou činnost. Slezský ústav musel v té době omezit výzkum dějin Slezska, jemuž se mohl věnovat jen pod rouškou výzkumu průmyslových oblastí Československa.

Teprve po pádu komunistického režimu se vytvořily podmínky pro objektivní historický výzkum, což se projevilo v naléhavé společenské potřebě řešení stěžejních a dosud opomíjených či zkreslovaných otázek národní historiografie. Je pochopitelné, že v tomto proudu byla problematika česko-polských vztahů a historie polské menšiny poněkud stranou zájmu českých historiků, přesto však na poválečné generace českých historiků dějin Těšínska již navázali jejich následovníci. Patří k nim např. Magda

¹⁰⁵ Valenta, J.: *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*. Opava 1961; Týž: *Polska i Polacy w oczach Czechów*. Dzieje Najnowsze, XXVII, 1995, č. 2, s. 135-142; Týž: *Stereotyp vidění Poláka v českém prostředí v historických proměnách*. In: *Česká a polská mládež o sobě*. Ostrava 1998, s. 81-92; kompletní bibliografie viz Valenta, J.: *Souborná bibliografie 1946-2000*. Praha 2000.

¹⁰⁶ Žáček, V.: *Počátky obrození slovanského obyvatelstva ve Slezsku*. Ostrava-Opava 1959.

¹⁰⁷ Kolejka, J.: *Česko-polské vztahy v Těšínském Slezsku*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, C, 11, 1964, s. 202-211.

¹⁰⁸ Pitronová, B.: *Haličská migrace na Ostravsku*. Opava 1979.

¹⁰⁹ Pallas, L.: *Jazyková otázka a podmínky vytváření národního vědomí ve Slezsku*. Ostrava 1970.

¹¹⁰ Myška, M.: *K činnosti polských buržoazních nacionalistických odbojových organizací v Československu*. Sborník prací PI v Ostravě, řada dějepis-zeměpis, 1963, č. 4, s. 3-25; Týž: *Z tajných zpráv NSDAP o Těšínsku*. Ostrava 1964.

¹¹¹ Káňa, O. - Pavelka, R. [Stanisławska, St.]: *Těšínsko v česko-polských vztazích 1918-1939*. Ostrava 1970.

¹¹² Plaček, V.: *Těšínsko po uzavření československo-polské spojenecké smlouvy*. Slezský sborník, 65, 1967, s. 1-19, 171-185; Týž: *Amtsbezirk Suchau v době nacistické okupace*. Slezský sborník, 66, 1968, s. 310-326, 458-466; Týž: *Problém národnostních menšin v Československu za války a v letech 1945-1948*. Tamtéž, 66, 1968, s. 433-455; Týž: *Otázka polské národnostní menšiny na Těšínsku před uzavřením československo-polské spojenecké smlouvy*. Tamtéž, 69, 1971, s. 225-238; Týž: *Politická struktura obyvatelstva na Těšínsku v letech 1945-1948*. Tamtéž, 70, 1972, s. 95-110; Týž: *Polská národnostní skupina na Těšínsku po únoru 1948*. Časopis Slezského muzea, Série B, 1975; Týž: *K otázce německé volkslisty na Těšínsku*. Tamtéž, 1978, s. 97-121; Týž: *K otázce sjednocení české a polské mládeže na Těšínsku na počátku 50. let*. Vlastivědné listy, 16, 1990, č. 1, s. 11-14.

¹¹³ Steiner, J.: *Národnost při sčítání lidu v roce 1930 a její zjišťování na Ostravsku*. Slezský sborník, 85, 1987, s. 113-131; Týž: *Profesní a sociální skladba obyvatelstva polské národnosti v Československu v roce 1930*. Tamtéž, 86, 1988, s. 13-36; Matějček, J., Steiner, J.: *Vývoj počtu obyvatelstva ve Slezsku a severovýchodní Moravě v letech 1910-1930*. Tamtéž, 68, 1970, s. 280-295.

¹¹⁴ Z dalších českých historiků, kteří se věnovali výzkumu novodobých česko-polských vztahů v obecnějším smyslu, to byli např. V. Olivová, K. Kořalková, R. Kvaček, V. Wolf, V. Šťastný, F. Mainuš, Z. Konečný, J. Mikulka, R. Břach, M. Trapl aj.

¹¹⁵ *Češi a Poláci v minulosti*. Sv. 1-2. Praha 1964 a 1967.

¹¹⁶ Např. *Tisíc let česko-polské vzájemnosti*. Sv. 2. Opava 1967.

Plačková,¹¹⁷ Dan Gawrecki,¹¹⁸ Magda Habrmanová,¹¹⁹ Rudolf Žáček,¹²⁰ Mečislav Borák,¹²¹ Dušan Janák,¹²² Jana Machačová,¹²³ Blažena Gracová,¹²⁴ Jiří Mašata¹²⁵ aj.¹²⁶ U každého z nich lze najít práce vztahující se ke sledované problematice, podobně jako v některých českých sbornících.¹²⁷ Pro poznání situace polské menšiny v předválečné ČSR má mimořádný význam zvláště práce D. Gawreckého o politických a národnostních poměrech na Těšínsku v té době.¹²⁸

¹¹⁷ Plačková, M.: *Poláci na Těšínsku v prvních poválečných letech 1945-1948*. Vlastivědné listy, 21, 1995, č. 1, s. 1-5; Táž: *Paweł Cieślarski a jeho platforma (K polské otázce na Těšínsku na počátku 50. let)*. Tamtéž, č. 2, s. 5-7; Táž: *Zneužití tzv. cieslarovštiny na cestě k „začleňování“ polských spolků do komunistického politického systému*. Tamtéž, 22, 1996, č. 1, s. 10-12; Táž: *Zavádění dvojjazyčnosti na Těšínsku v 50. letech*. Tamtéž, č. 2, s. 16-19; Táž: *Tzv. teorie dvou vlastí Poláků na Těšínsku v 50. letech*. Tamtéž, 23, 1997, č. 2, s. 15-17.

¹¹⁸ Gawrecki, D.: *Kolik bylo Poláků, Němců a Čechů na Těšínsku v roce 1930?* Slezský sborník, 89, 1991, s. 39-44; Týž: *Macierz Szkolna w Czechosłowacji 1921-1939*. Slezský sborník, 90, 1992, s. 81-94, 218-226; Týž: *Polské politické strany v Československu*. Mikulovské sympozium, XXIII, 1993, Brno 1995, s. 209-214.

¹¹⁹ Habrmanová, M.: *Slezská matice osvěty lidové 1918-1938*. Časopis SZM, Série B, 40, 1991, s. 52-72; Táž: *Slezská matice osvěty lidové v meziválečném období*. Slezský sborník, 90, 1992, s. 95-107.

¹²⁰ Žáček, R.: *Zábor Těšínska v říjnu 1938 a problematika jeho evakuace*. Časopis Slezského muzea, Série B, 37, 1988, s. 209-225; Týž: *K postoji českého a polského domácího odboje k projektu československo-polské konfederace v období druhé světové války*. Tamtéž, 46, 1997, s. 249-271; Týž: *Československo-polské vztahy a smlouva se Sovětským svazem v roce 1943*. Tamtéž, 48, 1999, s. 43-68.

¹²¹ Borák, M.: *Zločin v Životicích*. Ostrava 1985, 1989; Týž: *Na příkaz gestapa. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku*. Ostrava 1990; Týž: *Symbol Katynia. Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR*. Czeski Cieszyń 1991; Týž: *Obyvatelé Těšínska obětmi táborů a věznic v SSSR (výsledky výzkumu)*. Slezský sborník, 90, 1992,

1992, s. 108-120; Týž: *Očima Poláků. Československo-polské vztahy v minulosti i v současnosti v zrcadle polského tisku na Těšínsku*. Opava 1992, 180 s. (rukopis); Týž: *Katyn dans la mémoire des Tchéques et Polonais de Silésie*. La Nouvelle Alternative, 32, Paris 1993, p. 28-31; Týž: *Les conflicts du passé dans la mémoire de la minorité polonaise en République tchèque après 1989*. La Nouvelle Alternative, 38, Paris 1995, p. 34-36; Týž: *Stosunki czesko-polskie w świadomości Polaków na Śląsku Cieszyńskim po 1989 roku*. In: *Strefa pogranicza Polska-Czechy*. Opole 1996, s. 50-62; Týž: *Česká diverze na Těšínsku v letech 1938-1939*. Slezský sborník, 94, 1996, s. 45-53; Týž: *Zábor Těšínska a první fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem (výběr dokumentů)*. Časopis SZM, Série B, 46, 1997, s. 206-248; Týž: *Neznámé dokumenty k činnosti tzv. Slezského odboje*. Slezský sborník, 96, 1998, s. 297-308; Týž: *Svědectví ze Živic. Těšínsko za druhé světové války a okolnosti životické tragédie*. Český Těšín 1999; Týž: *Druhá fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem na Těšínsku v listopadu 1938 (výběr dokumentů)*. Časopis SZM, Série B, 49, 2000, s. 44-87; Týž: *64) Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990*. Člověk a společnost, 3/2000, č. 1 (http://www.saske.sk/cas_1-2000/leftbar.html).

¹²² Janák, D.: *Politická orientace obyvatel na Těšínsku po roce 1945*. Těšínsko, 1991, č. 1, s. 10-16.

¹²³ Machačová, J.: *Kulturní a osvětová činnost PZKO na stránkách Zwrotu 1949-1974*. Slezský sborník, 75, 1977, s. 47-60.

¹²⁴ Gracová, B.: *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypního obrazu Polska a Poláků v české populaci*. In: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice*. Sborník příspěvků. Brno 1996, s. 43-49; Táž: *Stereotypní obrazy Čechů, Poláků a Němců a dějepisné vyučování*. Historica, 1996, 4, s. 119-140; Táž: *Jak se známe a vidíme v České a Polské republice*. Most, 1996, č. 21-22, s. 6-9, č. 23-24, s. 10-11; Táž: *Stereotypy Čechů a Poláků a studující mládež regionu*. Regionální revue, 1996, 4, s. 46-54; Táž: *Studující mládež o Těšínsku*. Těšínsko, 40, 1997, č. 3, s. 20-25.

¹²⁵ Mašata, J.: *Kalendárium česko-polských pohraničních vztahů na Těšínsku v letech 1990-1999*. Těšínsko, 43, 2000, č. 2, s. 17-21.

¹²⁶ Lze jmenovat i řadu dalších českých historiků, kteří si v současné době všímají česko-polských vztahů v obecnější rovině, např. J. Dejmeke, J. Vykoukal, E. Kubů, J. Němeček, I. Šťovíček, Z. Jirásek, L. Kulíková aj.

¹²⁷ Např. *Slezsko v československo-polských vztazích 1918-1947*. Opava 1991; *Úloha Těšínska v československo-polských vztazích od r. 1918 dodnes*. Bohumín 1991; *Almanach obětí nacismu v letech*

Na polské straně se česko-polskou problematikou na Těšínsku zabýval především Józef Chlebowczyk,¹²⁹ dále též např. A. Stępniaak,¹³⁰ M. K. Kamiński,¹³¹ Michał Heller,¹³² Edward Długajczyk,¹³³ Zenon Jasiński,¹³⁴ Edmund Rosner,¹³⁵ Edward Buława,¹³⁶ Grażyna Pańko,¹³⁷ Krzysztof Nowak,¹³⁸ Maria Wanatowicz,¹³⁹ Halina Rusek¹⁴⁰ aj. Zmínit všechny polské autory prací, jež se tematicky vztahují k česko-polským vztahům a tudíž více či méně zmiňují i problematiku polské menšiny v českých zemích, je zcela nad možností i

1939-1945 v okrese Frýdek-Místek. Frýdek-Místek 1991; *Cesty a osudy bohumínských odbojářů 1938-1945*. Bohumín 1995; *Oběti hitlerovské okupace a války 1939-1945 v okrese Karviná*. Karviná 1995; *Česko-slovensko-polské vztahy v letech 1938-1939*. Slezský sborník, 94, 1996, č. 1, s. 1-97; *Rozpad Rakouska-Uherska a fenomén versailleského systému ve střední Evropě - Der Zerfall Österreich-Ungarns und das Phänomen des Versailler Systems in Mitteleuropa*. Opava-Wien 1997; *Česká a polská mládež o sobě (ve světle českých a polských historických a sociologických výzkumů) - Młodzież czeska i polska o sobie (w świetle czeskich i polskich badań socjologicznych)*. Red. M. Myška a W. Świątkiewicz. Ostrava 1998; *Slezsko v dějinách českého státu*. Red. M. Borák. Opava 1998.

¹²⁸ Gawrecki, D.: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938*. Studie o Těšínsku, 15, Český Těšín 1999.

¹²⁹ Chlebowczyk, J.: *Główne problemy i etapy stosunków polsko-czeskich na Śląsku Cieszyńskim w XIX i na początku XX wieku (do roku 1914)*. Katowice 1961; Týž: *Wybory i świadomość społeczna na Śląsku Cieszyńskim w drugiej połowie XIX wieku*. Katowice-Kraków 1966; Týž: *Niektóre problemy mniejszości polskiej w Czechosłowacji w okresie międzywojennym*. Zaranie Śląskie, 29, 1966, s. 646-657; Týž: *Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX*. Katowice 1971; Týž: *Karol Śliwka i towarzysze walki. Z dziejów ruchu komunistycznego na Zaolziu*. Katowice-Kraków 1972.

¹³⁰ Stępniaak, A.: *Kwestia narodowa a społeczna na Śląsku Cieszyńskim pod koniec XIX i w początkach XX wieku (do 1920 roku)*. Katowice 1986; Týž: *Polská sociálně demokratická strana na Těšínském Slezsku a na moravském pohraničí. Struktura a organizační vývoj*. Slezský sborník, 84, 1986, s. 264-273; Týž: *Droga Cieszyńiaków do Polski odrodzonej (1914-1920)*. Katowice 1988.

¹³¹ Kamiński, M. K.: *Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945-1948*. Warszawa 1990.

¹³² Heller, M.: *Ruch oporu na Śląsku Cieszyńskim w latach 1939-1945*. Opole 1982.

¹³³ Długajczyk, E.: *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939*. Katowice 1993.

¹³⁴ Jasiński, Z.: *Polacy w Czechosłowacji w świetle spisu ludności z 1980*. Sobótka, 40, 1985, nr 4; Týž: *Szkolnictwo polskie w Czechosłowacji po II wojnie światowej*. In: *Szkolnictwo polonijne XX wieku*. Lublin 1986; Týž: *Działalność kulturalno-oświatowa Polaków za Olzą 1920-1938*. Opole 1990.

¹³⁵ Rosner, E.: *Literatura polska z czeskiego Śląska*. Cieszyn 1995.

¹³⁶ Buława, E.: *Pierwsi szermierze ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim*. Cieszyn 1997; Týž: *Egzamin wobec polskości. Ślązacy cieszyńscy w czynie legionowym w latach I wojny światowej*. Cieszyn 1998.

¹³⁷ Pańko, G.: *Miejsce szkoły w życiu Polaków w Czechosłowacji w okresie międzywojennym*. Studia Śląskie, Seria nowa, T. XLII, 1983, s. 347-371; Týž: *Harcerstwo polskie w Czechosłowacji w okresie międzywojennym*. In: *Dzieje harcerstwa na obczyźnie w latach 1912-1992*. Gorzów Wielkopolski 1992, s. 75-94; Týž: *Polska i Polacy w czeskiej opinii publicznej w okresie międzywojennym*. Wrocław 1996.

¹³⁸ Godulski, H. [Nowak, K.]: *Na Zaolziu. Maj 1945-marzec 1947*. Zeszyty Historyczne, 91, 1991, s. 7-54; Nowak, K.: *Cieszyniacy nad Tamizą*. Katowice 1993; Týž: *Próby przejęcia władzy na Zaolziu przez Polaków w maju 1945 roku*. Studia i Materiały z Dziejów Śląska, 21, 1996, s. 157-165; Januszewska-Jurkiewicz, I., Nowak, K.: *Zaolzie w granicach województwa śląskiego*. In: *Województwo Śląskie (1922-1939). Zarys monograficzny*. Pod red. F. Serafina. Katowice 1996, s. 196-211.

¹³⁹ Wanatowicz, M. W.: *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918-1945*. Katowice 1994.

¹⁴⁰ Rusek, H.: *Stereotyp Polaka i Czecha w świadomości mieszkańców Zaolzia*. In: *Edukacja międzykulturowa - w kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*. Pod red. J. Nikitorowicza. Białystok 1995, s. 386-396; Týž: *Kulturowe wzory życia polskich rodzin na Zaolziu a asymilacja*. Katowice 1997.

záměr tohoto příspěvku,¹⁴¹ proto odkazují alespoň na již uvedené bibliografické soupisy.¹⁴² V Polsku byla vydána celá řada sborníků vztahujících se alespoň částečně ke sledované problematice, zvláště v posledních letech.¹⁴³ Objevily se v nich desítky hodnotných příspěvků i k dějinám Poláků na Zaolzí, výjimečně též příspěvek obsahující urážlivé protičeské výpady či účelově sestavený výběr dokumentů.¹⁴⁴ Mezi Poláky na Zaolzí je nejpilnějším historikem menšiny především Stanisław Zahradnik,¹⁴⁵ dále sem

¹⁴¹ Jde především o práce vynikajících znalců problematiky, jakými jsou kromě již jmenovaných např. W. Balcerak, A. Barciak, H. Batowski, H. Bulhak, A. Essen, Z. J. Gąsiorowski, R. Gładkiewicz, J. Gruchała, A. Chomicz, T. Kisielewski, E. Kopeć, W. T. Kowalski, J. Kozeński, M. Koźmiński, J. Kupliński, J. Lewandowski, E. Orlof, J. Przewłocki, M. Pułaski, S. Stanisławska, A. Szklarska-Lohmannowa, A. Szefer, J. Tomaszewski, M. Turlejska, P. S. Wandycz, M. Zgórník a mnoho dalších. Z historiků zabývajících se dějinami Těšínska nelze opomenout též např. B. Poloczkovou, I. Panice, K. Szelonga, W. Gojniczka, J. Spyru, M. Makowského aj.

¹⁴² Z nich především na komentovanou bibliografii K. Nowaka *Zaolzie w historiografii polskiej po 1989 roku*. In: *Slezsko v dějinách českého státu*. Opava 1998, s. 345-355; dále též komentované bibliografické soupisy v již zmíněné polské části práce *Česká polonistika a polská bohemistika*. Praha 1995, s. 181-323.

¹⁴³ Např. *Polska-Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa*. Katowice-Wrocław 1947; *Przyjaźnie i antagonizmy. Stosunki Polski z państwami sąsiednimi w latach 1918-1939*. Pod red. J. Żarnowskiego. Wrocław 1977; *Z polsko-czechosłowackiego sąsiedztwa. Studia i szkice*. Red. E. Kopeć. Katowice 1985; *Zderzenia i przenikanie kultur na pograniczach*. Opole 1989; *Z najnowszych dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Red. M. Wanatowicz. Katowice 1992; *Stosunki polsko-czesko-słowackie w latach 1918-1945*. Pod red. E. Orlof. Rzeszów 1992; *Dzieci z Zaolzia*. Pod red. T. Lewowickiego. Cieszyn 1992; *Hierarchia wartości i plany życiowe dzieci z Zaolzia*. Cieszyn 1992; *Nasz Dom Ojczysty*. Opole 1993; *Górny Śląsk po podziale w 1922 r.* Bytom 1993; *Jak pada jabłko od jabłoni...? Pokolenie w obliczu tradycji*. Kraków 1993; *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży. Studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn 1994; *Stosunki polsko-czesko-słowackie w latach 1918-1939*. Wybór i opracowanie E. Orlof, A. Pasternak. Rzeszów 1994; *Społeczności młodzieżowe na pograniczu*. Cieszyn 1995; *Regionalizm i separatyzm. Historia i współczesność. Śląsk na tle innych obszarów*. Pod red. M. Wanatowicz. Katowice 1995; *Ojczyzna wielka i mała*. Pod red. I. Panica. Cieszyn 1995; *Kultura ludowa na pograniczu*. Pod red. D. Kadłubca. Katowice 1995; *Narody i stereotypy*. Red. T. Wałas. Kraków 1995; *Społeczności pogranicza. Wielokulturowość. Edukacja*. Cieszyn 1996; *Między Warszawą, Pragą a Bratysławą*. Pod red. K. Nowaka. Cieszyn 1996; *Strefa pogranicza Polska-Czechy. Procesy transformacji i rozwoju*. Pod red. K. Heffnera i W. Drobka. Opole 1996; *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach*. Pod red. Z. Jasińskiego i A. Kozłowskiej. Opole 1997; *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Cieszyn 1998; *Nadolzie zrywa okowy*. Pod red. R. Danela. Cieszyn 1998; *Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918-1920*. Pod red. K. Nowaka. Cieszyn 1999; *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart*. - *Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności*. Im Auftrag der Stiftung Haus Oberschlesien herausgegeben von P. Chmiel und J. Drabina. Ratingen 2000.

¹⁴⁴ *Stonawa pamięta 1919-1999*. [Wstęp J. Pyszko]. Cieszyn 1999; *Zaolzie w świetle faktów i dokumentów*. Cieszyn 1999.

¹⁴⁵ Kromě již uvedených prací viz zvláště Zahradnik, S.: *Třinecké železárny. Období Báňské a hutní společnosti 1906-1938*. Praha 1969; Týž: *Trzyniec. Zarys historyczny z okazji 40-lecia miasta*. Trzyńec 1971; Týž: *Zaolziańskie ofiary okupacji hitlerowskiej (w byłych powiatach czeskokieszyńskim i frysztackim) 1939-1945*. Opole 1988; Týž: *Przejawy życia organizacyjnego Polaków w Czechosłowacji w latach 1920-1938*. Sobótka, 1981, nr 4, s. 545-559; Týž: *Odbudowa życia organizacyjnego ludności polskiej na Śląsku Cieszyńskim w Czechosłowacji w latach 1945-1947*. Sobótka, 42, 1987, nr 3, s. 65-78; Týž: *Paweł Ciešlar i jego „Platforma“*. *Zwrot*, 62, 1990, nr 6, s. 10-16; Týž: *Polský kulturně osvětový svaz - Polski Związek Kulturalno-Oświatowy v letech 1947-1989*. Slezský sborník, 96, 1998, s. 44-52.

patří např. Władysław Josiek,¹⁴⁶ Jan Rusnok,¹⁴⁷ Bogdan Kiswa,¹⁴⁸ Jerzy Czap,¹⁴⁹ Józef Macura,¹⁵⁰ Karol Daniel Kadłubiec,¹⁵¹ Tadeusz Siwek,¹⁵² Irena Bogoczová,¹⁵³ Władysław Sikora¹⁵⁴ aj. Ani autory z tohoto okruhu nelze v úplnosti vyjmenovat, proto odkazují na bibliografie a na polský menšinový tisk.¹⁵⁵ Také na Zaolzí vyšla již celá řada hodnotných sborníků, které mohou v mnohém doplnit celkový pohled na řešení sledované problematiky.¹⁵⁶ Vzpomínkové práce, vydávané po obou stranách hranice, bývají obvykle zaměřeny příliš subjektivně.¹⁵⁷ Za zmínku jistě stojí názor vzdálenějšího pozorovatele dějů na Těšínsku, jakým je třeba americký autor Kevin Hannan, zkoumající jazykovou hranici na Těšínsku a její vztah k národnostní identifikaci zdejších obyvatel.¹⁵⁸

¹⁴⁶ Josiek, W.: *Luty 1948 i polska grupa narodowościowa*. Zwrot, 60, 1988, nr 2, s. 22-33; Týž: *Ewangelicki kościół a. w. w Republice Czechosłowackiej w latach 1918-1938*. Evangelický kalendář - Kalendarz Ewangelicki na rok 1994, s. 108-118.

¹⁴⁷ Rusnok, J.: *Spod Czantorii. Gawędy o ziemi rodzinnej*. Katowice 1984.

¹⁴⁸ Kiswa, B.: *Sprawa Zaolzia w pierwszych latach po II wojnie światowej*. Zwrot, 62, 1990, nr 12, s. 55-59; Týž: *Polacy w Czechosłowacji 1945-1948*. Zwrot, 59, 1987, nr 5, s. 5-9.

¹⁴⁹ Czap, J.: *Polský kulturně osvětový svaz v letech 1989-1997*. Slezský sborník, 96, 1998, s. 53-56.

¹⁵⁰ Macura, J.: *Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu*. Czeski Cieszyn 1998.

¹⁵¹ Kadłubiec, K. D.: *Uwarunkowania cieszyńskiej kultury*. Český Těšín 1987; Týž: *Cieszyńsko-zaolziańska polszczyzna*. Katowice 1994.

¹⁵² Siwek, T.: *Polsko-česká etnická hranice*. Ostrava 1996.

¹⁵³ Bogoczová, I.: *Jazyková komunikace mládeže na dvojazyčném území českého Těšínska*. Ostrava 1993.

¹⁵⁴ Sikora, W.: *Pisarze Zaolzia*. Czeski Cieszyn 1992.

¹⁵⁵ Jde především o bibliografické odkazy v práci kolektivu vedeného D. Kadłubcem *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice*. Ostrava 1997; stovky článků k historii polské menšiny již přinesl obdeník *Głos Ludu*, měsíčník *Zwrot*, *Kalendarz Śląski* aj. (na polské straně Těšínska zvl. *Głos Ziemi Cieszyńskiej*, *Pamiętnik Cieszyński*, *Kalendarz Cieszyński* aj.). Z novějších edičních počinů je nutno jmenovat *Biuletyn Ośrodka Dokumentacyjnego Kongresu Polaków w Republice Czeskiej*, v jehož dosavadních 4 číslech publikovali např. Stanisław Zahradnik, Jan Korzenny, Otokar Matuszek, Danuta Branna, Kazimierz Jaworski, ale o slovo se už hlásí i nejmladší generace polských historiků ze Zaolzí (např. Józef Szymeczek, Jan Kubiczek, Roman Baron aj.).

¹⁵⁶ *Płyniesz Olzo. I. Zarys kultury duchowej ludu cieszyńskiego. II. Zarys kultury materialnej ludu cieszyńskiego*. Pod red. D. Kadłubca. Ostrava 1970, 1972; *Domy Robotnicze*. Czeski Cieszyn 1989; *Okupacja hitlerowska na Śląsku Cieszyńskim*. Pod red. J. Rusnoka. Czeski Cieszyn 1993; *O harcerstwie spod kresowych stanic. Szkice z dziejów harcerstwa na Zaolziu*. Czeski Cieszyn 2000;

¹⁵⁷ Např. Galocz, J.: *Rychwałd - moja wioska rodzinna*. Cieszyn 1996; Mrózek, K.: *Moja wędrówka przez życie*. Trzynieć-Łyżbice 1998.

¹⁵⁸ Hannan, K.: *Borders of Language and Identity in Teschen Silesia*. New York 1996; Rec. viz např. O. Šefčík v Těšínsku, 41, 1998, č. 4, s. 29-30, nebo I. Panic, *Pamiętnik Cieszyński*, 11, 1996, s. 123-124.

Už přes 30 let pracuje sociologický tým Slezského ústavu v Opavě, k němuž v současné době patří Gabriela Sokolová,¹⁵⁹ Šárka Hernová,¹⁶⁰ Oľga Šrajerová,¹⁶¹ Radim Prokop.¹⁶² Předmětem výzkumu tohoto týmu byla i polská národnostní menšina v ČSR (ČR), výsledky byly publikovány v řadě monografií a sborníků.¹⁶³ V devadesátých letech na tyto výzkumy navázaly pravidelně konané konference k problematice vývoje menšin ve střední Evropě, na nichž se vždy jedná i o vývoji polské menšiny v ČR. První konference pod názvem *Etnika v pohybu* byla uspořádána v roce 1994,¹⁶⁴ po ní následovala *Etnika v pohybu II* (1996),¹⁶⁵ ve spolupráci Slezského ústavu s Dokumentačním a informačním

¹⁵⁹ Sokolová, G.: *O vztahu Poláků z Ostravska k Polskému kulturně-osvětovému svazu. (Některé výsledky sociologického výzkumu)*. Slezský sborník, 68, 1970, s. 380-391; Táž a kol.: *Současný vývoj národnostních kultur na Ostravsku. (Výsledky sociologického výzkumu v okresech Frýdek-Místek a Karviná)*. Průmyslové oblasti, 6, Ostrava 1978, s. 7-182; Táž a kol.: *Současné národnostní vztahy v Ostravské průmyslové oblasti. (Výsledky sociologického výzkumu v okresech Frýdek-Místek a Karviná)*. Tamtéž, 7, Ostrava 1980, s. 109-199; Táž a kol.: *Společenské problémy současného Třinecka (na základě sociologického výzkumu)*. Opava 1985; Táž a kol.: *Nový výzkum interetnických vztahů na Ostravsku*. Slezský sborník, 83, 1985, s. 1-24; Táž: *K některým projevům asimilačních procesů v národnostně smíšených regionech České republiky*. In: *Národy, národnosti a etnické skupiny v demokratické společnosti*. Bratislava-Praha 1991; Táž: *Jazyková otázka v sociologických výzkumech interetnických vztahů dvou národnostně smíšených oblastí české republiky*. Časopis pro moderní filologii, 1994, č. 1, s. 1-8; Táž: *Národnostní heterogamie v soužití obyvatel etnicky smíšených regionů České Republiky*. Slezský sborník, 92, 1994, s. 270-276; Táž: *O současných interetnických vztazích v národnostně smíšených oblastech ČR - především na Těšínsku*. Tamtéž, 94, 1996, s. 134-141; Táž: *Ohlédnutí za 30 léty sociologických výzkumů Slezského ústavu v Opavě*. Tamtéž, 96, 1998, s. 285-296; Táž: *O vztahu k místnímu nářečí u obyvatel českého Těšínska (na základě sociologického šetření)*. Tamtéž, 97, 1999, s. 211-226; Táž: *Problematika polské menšiny v ČR a slovenské menšiny v ČR z perspektivy sociologických výzkumů*. In: Gabal, I. a kol.: *Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace*. Praha 1999, s. 128-139.

¹⁶⁰ Hernová, Š.: *Demografická charakteristika Slováků, Poláků a Němců podle výsledků sčítání lidu z let 1950 a 1961*. Slezský sborník, 66, 1968, s. 289-309; Táž: *Vývoj národnostního složení Ostravska v letech 1950-1980*. Tamtéž, 83, 1985, s. 273-285; Táž: *Vývoj počtu Poláků v Československu a jejich demografické znaky ve výkladu některých polských autorů*. Tamtéž, 86, 1988, s. 51-54; Táž: *Vývojové tendence demografické skladby polské menšiny v České republice v letech 1950-1991*. Tamtéž, 94, 1996, s. 114-133; Táž: *Sociální struktura národnostních menšin ČR a její vývojové tendence po roce 1945 (Němci, Poláci, Slováci)*. Tamtéž, 97, 1999, s. 181-201.

¹⁶¹ Šrajerová, O.: *Národnostné školstvo na Těšínsku (z výsledkov sociologického výzkumu v roku 1994)*. Slezský sborník, 94, 1996, s. 142-157.

¹⁶² Prokop, R.: *K demografickému vývoji Poláků na Ostravsku po roce 1920*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 17, 1995, s. 26-58; Týž: *K populačním přeměnám v české části Těšínska v meziválečném období a po roce 1945*. Slezský sborník, 98, 2000, s. 46-62.

¹⁶³ Např. *Závěrečná zpráva z výzkumu soudobých národnostních vztahů na Ostravsku*. Studie o vývoji průmyslových oblastí, 3, Opava 1972; *Stav a úkoly výzkumu národnostní otázky v ČSSR*. Opava 1975; *Soudobé tendence vývoje národností v ČSSR*. Praha 1987; *Národnostní otázka v Československu (po roce 1918)*. Opava 1989; *Češi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Opava 1997.

¹⁶⁴ *Etnika v pohybu*. Slezský sborník, 93, 1995, s. 1-191 (příspěvky k polské menšině: Prokop, R.: *Některá komparativní specifika slovenské a polské populace v národnostních strukturách ČR*, Borák, M.: *Poláci v České republice a sporná místa v česko-polských vztazích*, Siwek, T.: *Vybrané demografické a sociální charakteristiky polské národnostní menšiny v ČR*, Bogoczová, I.: *Jazyk - významný etnoidentifikační činitel*, Sokolová, G.: *Interetnické vztahy v národnostně smíšených oblastech ČR - připravovaný výzkum*.)

¹⁶⁵ *Etnika v pohybu II*. Tamtéž, 95, 1997, s. 1-166 (příspěvky k polské menšině: Sokolová, G.: *O některých proměnách jazykové situace národnostně smíšeného regionu*, Hernová, Š.: *Národnostní heterogamie a její vliv na skladbu obyvatelstva ČR*, Siwek, T.: *Nové přístupy ke zkoumání česko-polské etnické hranice*, Kapica, M.: *Pedagogizne problemy polsko-czeskiego pogranicza kulturowego*, Satke, A.: *Vytváření česko-polské státní hranice v horské lokalitě na Jablunkovsku (Pohled spisovatelův)*.)

střediskem Rady Evropy v Praze se konaly konference *Národnostní menšiny a majoritní společnosti v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století* (1998)¹⁶⁶ a *Národnostní menšiny a jejich sociální pozice ve střední Evropě* (1999).¹⁶⁷ Obsáhlou skupinu obdobných polských výzkumů, ať již je organizují polští badatelé v ČR nebo v Polsku, musíme vzhledem k rozsahu a stanovenému zaměření našeho příspěvku ponechat stranou.

Jen stručně komentovaná bibliografie prací o výzkumu polské menšiny v České republice, navíc v mnoha ohledech příliš zkratkovitá a neúplná, sotva může dostatečně zhodnotit, nakolik dosavadní bádání splnilo svůj účel, v čem jsou jeho rezervy, dluhy či limity. Domnívám se, že takové hodnocení by příslušelo spíše polským historikům, samotným příslušníkům této menšiny, neboť jejich přirozený zájem o soustavný a kvalitní výzkum této problematiky je jistě mnohem větší, než tomu může být z hlediska historiografie většinového národa, která se jen obtížně zbavuje jistého odstupu. Na druhou stranu, pro objektivní charakteristiku sledované problematiky může být i tento pohled zvenčí nesporně užitečný.

O bílých místech výzkumu dějin Těšínska, česko-polských vztahů a potažmo i dějin polské menšiny v ČR se tu už v řadě příspěvků blíže hovořilo. Jen bych snad zopakoval potřebu jistého nadhledu, postižení širšího prostoru a nadregionálních vazeb, neboť problémy, viděné pouze z perspektivy Zaolzí, nabývají mnohdy neadekvátních podob. Podobným zkreslením ovšem bývá mírně přezíravá optika Prahy či Varšavy, z níž se specifika Zaolzí, pro polskou menšinu přímo životně důležitá, někdy skoro vytrácí.

Úspěšné bádání předpokládá větší rozhled po výsledcích historiografie a vědeckých výzkumů v ČR, Polsku, Slovensku či Německu, větší rozhled po archivních fondech a užší

¹⁶⁶ *Národnostní menšiny a majoritní společnost v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století*. Opava-Praha 1998 (příspěvky k polské menšině: Prokop, R.: *Geopolitické problémy národnostních struktur České i Československé republiky v procesu vývoje*, Hernová, Š.: *Poznámky k otázce formování vědomí národní příslušnosti*, Sokolová, G.: *O mateřském jazyku jako činiteli národní sebeidentifikace (Výsledky sociologického výzkumu)*, Borák, M.: *Problémy polské menšiny v ČR v 90. letech*, Siwek, T.: *Klasifikace polské menšiny podle subjektivních a objektivních kritérií*).

¹⁶⁷ *Národnostní menšiny a jejich sociální pozice ve střední Evropě*. Opava-Praha 1999 (příspěvky o polské menšině: Macháčová, J., Matějček, J.: *Dlouhodobé tendence vývoje pozic národnostních menšin v českých zemích*, Hernová, Š.: *Národnostní menšiny České republiky a vývoj jejich sociální struktury v letech 1950-1994 (Němci, Poláci, Slováci)*, Tíž: *Sociální pozice národnostních menšin v českých zemích 1918-1938*, Průcha, V.: *Odvětvová a sociální struktura obyvatelstva podle národnosti v meziválečném Československu*, Kárník, Z.: *Proměny ve vývoji národní skladby Kladenska, Mostecka a Ostravska na předělu mezi „dlouhým“ a „krátkým“ stoletím (1910-1921)*, Prokop, R.: *K některým zvláštnostem společenských aktivit národnostních menšin a majoritního obyvatelstva ČSR v meziválečném období*, Gawlik, St.: *Současné sociální složení národnostních menšin a jejich sociální problémy na příkladu polské menšiny*, Siwek, T.: *Sociální pozice polské menšiny v ČR v podmínkách přechodu k tržnímu hospodářství*, Rusek, H.: *Społeczno-kulturowe uwarunkowania asymilacji polskiej mniejszości narodowej na Śląsku Cieszyńskim*, Michalska, M.: *Rola religii w utrzymaniu polskości na Zaolziu w przeszłości i współczesnie*).

vědecké kontakty všech řešitelů této problematiky. Je totiž ke škodě věci, když např. v nevelké vzdálenosti od sebe působí tři podobná výzkumná střediska, která mají v mnohém podobný i předmět svého výzkumu, a vzájemně se o výsledcích výzkumu náležitě neinformují (mám na mysli např. střediska sociologického výzkumu ve Slezském ústavu v Opavě, Ústavu pro výzkum polského etnika v ČR na Ostravské univerzitě a na pobočce Slezské univerzity v Cieszyně, jejichž výzkum se týká i problematiky polské menšiny). Do značné míry se to týká i existujících historických pracovišť, i když v poslední době se situace v některých ohledech poněkud zlepšila. Pravidlem však stále zůstává, že např. pracovištím v Opavě (Slezský ústav, Slezské zemské muzeum a Slezská univerzita) se t.č. lépe daří spolupráce se vzdálenějšími polskými partnery v Opolí či ve Wrocławu, než v Cieszyně či Katovicích.

Perspektivy dalšího výzkumu polské národnostní skupiny v ČR samozřejmě závisí na tvůrčích záměrech a realizačních možnostech výzkumných zařízení, která se touto problematikou zabývají. Nemohu hovořit za univerzitní střediska v Těšíně, Katovicích, Opolí, Wrocławu či Krakově, nebo za univerzity v Opavě či Ostravě, ani za Dokumentační středisko Kongresu Poláků a další instituce, které se takovým výzkumem zabývají či mohou zabývat. Pokud se týká Slezského ústavu v Opavě, mohu sdělit, že cyklus mezinárodních vědeckých konferencí o problematice menšin pokračuje i letos, ve dnech 14.-15.listopadu se bude konat konference s názvem *Formování multikulturní společnosti v podmínkách ČR a v zemích střední Evropy*, jež si nepochybně všimne i polské menšiny.¹⁶⁸ V této tradici hodláme i nadále pokračovat. Ústav v současné době řeší česko-polský výzkumný projekt o přeshraniční spolupráci a pokračuje v sociologických výzkumech polské menšiny v ČR. Dějiny těšínských Poláků se promítají též do projektu výzkumu dějin Slezska, řešeného pod vedením D. Gawreckého ze Slezské univerzity v Opavě. Na tento výzkumný úkol bude navazovat česko-polsko-německý projekt syntézy dějin Slezska, takže historie Poláků na Zaolzí bude konečně zasazena do širších středoevropských vazeb, kam právem patří. Výhledově se počítá s řešením česko-slovensko-polského projektu, který by na základě obsáhlého rozboru menšinového i většinového tisku v jednotlivých státech a s využitím některých sociologických metod umožnil zjistit a charakterizovat předsudky a stereotypy ve vzájemných vztazích Čechů, Slováků a Poláků. Předpokládá se, že do tohoto výzkumu se v širším rozsahu zapojí

¹⁶⁸ Ohlášeny jsou např. příspěvky Š. Hernové *Národní příslušnost v systému hodnot obyvatel multietnických regionů ČR*, G. Sokolové *Otázky národně jazykového vědomí v podmínkách multikulturního regionu*, W. Janika *Śląsk Cieszyński w latach 1910-1925 jako przykład formowania się wielokulturowego społeczeństwa*, J. Szymeczka *Církev jako místo nadnárodních setkání na příkladu Těšínska*.

vysokoškolští studenti všech tří zemí. Problematika česko-polských vztahů se ostatně stává stále častěji námětem studentských seminárních, ročníkových i diplomových prací na univerzitách v ČR i v Polsku.

Snad se v budoucnu aspoň zčásti podaří rozšířit výzkumnou základnu a zvýšit zájem českých historiků o řešení problematiky Těšínska a česko-polských vztahů vůbec. Mohlo by to mít kladnou odezvu ve zlepšení informovanosti nejširší veřejnosti o těchto otázkách v obou sousedících zemích a v obou národech, historicky spojených tolika společnými osudy.